

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ У ЗАЛІ СУДОВОГО ЗАСІДАННЯ

КОНОВАЛОВА Надія Тарасівна - викладач кафедри судоустрою, прокуратури та адвокатури Львівського університету бізнесу та права

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8575-794X>

DOI:10.32782/EP.2020.1.4

УДК 347.97/99

В статье рассматриваются теоретические аспекты института процессуальной ответственности за нарушение порядка в зале судебного заседания. Определяются координационные, функциональные связи между различными отраслевыми видами процессуальной ответственности.

Исследуются институты административно-процессуальной, хозяйственно-процессуальной, уголовно-процессуальной, гражданско-процессуальной ответственности, определяя различные виды взаимосвязей, зависимостей между структурными элементами процессуальной ответственности. Отмечено, что в процессе реализации норм института процессуальной ответственности возникают материальные и процессуальные правовые отношения. Институт процессуальной ответственности связан с правоотношениями на функциональном уровне, как результат правового регулирования. При помощи реализации института процессуальной ответственности за нарушение порядка в зале судебного заседания создаются условия для осуществления правосудия.

В результате проведенного исследования делаются выводы о том, что судебная практика является координационным звеном, которое связывает процессуальную форму с материальным правом.

Ключевые слова: юридическая ответственность, институт процессуальной ответственности, нарушение порядка, зал судебного заседания, координационные связи, юридическая практика.

Постановка проблеми

План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншого, передбачає удосконалення системи забезпечення незалежності суду. Незалежність судової влади є складним, багатоаспектним, динамічним явищем.

Рівень незалежності залежить від безлічі факторів. Оскільки незалежність як явище може проявити себе лише у взаємодії суду з іншими інститутами суспільства, публічною владою і громадянами, його неможливо розглядати ізольовано, як суто внутрішнє судове явище. Це обумовлює необхідність враховувати стан зовнішніх щодо суду суспільних процесів, охоплює наявність адекватної ресурсної бази правосуддя у контексті фінансової, матеріально-технічної, інформаційної, інфраструктурної, охоронної забезпеченості судової системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Одним із чинників забезпечення незалежності суду та здійснення правосуддя є юридична відповідальність за порушення порядку у залі судового засідання. Питання юридичної відповідальності є предметом дослідження багатьох українських і зарубіжних учених. Серед них доцільно відзначити праці вчених, які дотичні до

питань адміністративної відповідальності за порушення порядку у залі судового засідання, зокрема: В. Авер'янова, О. Андрійко, Ю. Битяка, І. Бородіна, І. Гриценка, Є. Додіна, Р. Калюжного, С. Ківалова, М. Козюбри, Т. Коломоєць, В. Колпакова, О. Кузьменко, В. Курила, Є. Курінного, Р. Мельника, О. Остапенка, А. Селіванова, Р. Скриньковський, М. Тищенко, Ю. Шемчушенка та інших.

Окремі аспекти цього питання у контексті кримінального процесуального права аналізувалися Р. Білоконем, А. Мурзановською, В. Трофименко, В. Корнуковим.

Високо оцінюючи результати, отримані зазначеними вченими, відзначимо, що юридична відповідальність за порушення порядку у залі судового засідання розглядалася з точки зору правових форм, які опосередковували взаємодію держави та судової влади у контексті тих державних інститутів, які на сьогодні не існують та у порядку законодавства, яке втратило чинність. Загальні закономірності розвитку відносин у сфері юридичної відповідальності за порушення порядку у залі судового засідання у взаємозв'язку з цілями та завданнями держави щодо адаптації національного законодавства до вимог Європейського Союзу не аналізуються.

Мета статті

Метою статті є удосконалення юридичної відповідальності за порушення порядку у залі судового засідання.

Виклад основного матеріалу дослідження

Закон «Про судоустрій і статус суддів» зазначає, що суди спеціалізуються на розгляді цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ [1]. З огляду на важливість завдань, що стоять перед судами, в законодавстві повинні бути передбачені відповідні засоби, що дозволяють ефективно реагувати на вчинене правопорушення, зловживання правом і їх попереджати. Не викликає суперечки той факт, що здійснення правосуддя забезпечується можливістю застосування до

правопорушників заходів кримінальної, цивільно-правової, адміністративної та дисциплінарної відповідальності.

Відповідно до Положення про Службу судової охорони на співробітників Служби покладаються обов'язки забезпечення громадського порядку на об'єктах судової системи [2]. 22 листопада 2019 року Радою суддів України затверджені Правила пропуску осіб до будинків (приміщень) судів, органів та установ системи правосуддя й транспортних засобів на їх територію, які регламентували забезпечення громадського порядку на об'єктах судової системи [3]. Водночас не існує нормативного акту, який регламентує порядок у залі судового засідання. Це передбачено Кримінальним процесуальним, Цивільним процесуальним, Господарським процесуальним кодексами та Кодексом адміністративного судочинства.

Матеріально-правовий зміст інституту юридичної відповідальності за порушення порядку у залі судового засідання обумовлений не тільки мінливістю самого інституту юридичної відповідальності, а й складністю його структури. Будь-який елемент структури інституту юридичної відповідальності можна співвідносити з внутрішніми та з зовнішніми елементами різних правових систем. Як показує огляд юридичної літератури, проблеми функціональних зв'язків порушувалися стосовно системи права та системи юридичної відповідальності в цілому.

Процесуальна відповідальність – це відносно самостійний структурний елемент системи юридичної відповідальності. З огляду на різноманіття різних взаємозв'язків між структурними елементами процесуальної відповідальності ми не ставимо мету проаналізувати їх усіх, а акцентуємо увагу лише на найбільш істотних, які відображають закономірності функціонування даного правового інституту у контексті порушень порядку у залі судового засідання.

Доцільно зазначити, що визначення координаційних зв'язків процесуальної відповідальності ускладнене юридичною природою самої процесуальної відпові-

дальності, оскільки норми про процесуальну відповідальність можуть бути закріплені в процесуальних і в матеріальних галузях права. У юридичній навчальній літературі аргументована позиція про матеріально-правову природу інституту юридичної відповідальності [4, с. 430-431]. Це протиріччя обумовлене розподілом галузей на матеріальні та процесуальні. Незважаючи на визнання існування процесуальної відповідальності як самостійного структурного утворення в системі права, доцільно стверджувати про її змішану юридичну природу. Виділяючи відносно самостійні інститути процесуальної відповідальності, які відповідають галузевим поділом, одночасно говоримо про існування норм у галузях матеріального права, що спрямовані на охорону і регулювання процесуальної відповідальності.

Для нормального забезпечення процесуальної діяльності суду необхідне застосування заходів процесуального примусу, що сприяють дотриманню процесуальних обов'язків, правильному та своєчасному вирішенню суперечок, прийняттю процесуальних рішень.

Стосовно до процесуального права можна виділити загальні процесуальні обов'язки, наприклад, загальна вимога дотримуватися порядку у залі судового засідання. Конкретизація цієї загальної норми відбувається в закріпленні конкретних обов'язків, порушення яких тягне за собою застосування заходів процесуальної відповідальності. Додатково зазначимо, що процесуальні правопорушення в різних галузях процесуального права досить схожі між собою.

Процесуальний примус, як елемент юридичної відповідальності, в юридичній літературі розглядається як сукупність застосовуваних на основі спеціального рішення суб'єкта правозастосування примусових засобів зовнішнього впливу на неналежну поведінку; як заподіяння обмежень права, негативних за характером, що виражаються у покладанні додаткових обов'язків; як спосіб підпорядкування волі вимогам права.

Відсутність однакового підходу настановує вчених на дослідження процесуального примусу як об'єкта наукового дослідження на взаємно доповнюваних рівнях: теоретичному рівні – як теоретико-правової конструкції, що має форму, зміст, структуру; правовому рівні – як сукупності норм, що регулюють вид, обсяг і порядок примусового впливу; емпіричному рівні – як сукупності заходів примусу. Варто відзначити, що ні на одному із рівнів немає загальноприйнятого і однакового підходу до дослідження.

Розглядаючи ідентифікаційні ознаки процесуального примусу у контексті цивільного та господарського процесуального права стосовно порушення порядку у залі судового засідання доцільно відзначити, що за суттю вони співпадають з адміністративно-процесуальним примусом.

Р. Білокінь зазначає, що порушення порядку у залі судового засідання чи невиконання розпоряджень головуєчого є кримінальним процесуальним правопорушенням, за вчинення якого має наступати кримінальна процесуальна відповідальність у вигляді попередження, видалення із зали судового засідання чи накладення грошового стягнення (за винятком діянь, які містять ознаки злочину) [5, с. 218].

Процесуальний примус є способом психічного або фізичного впливу на поведінку суб'єкта з точки зору характеру правового впливу, а не класифікації примусу. Правовий вплив може здійснюватися в активній і в пасивній формі. Основними юридичними способами, що забезпечують розвиток спонукальних мотивів активної поведінки, є приписи до активної поведінки та право на вчинення позитивних дій. У процесуальному законодавстві стимулювання активної поведінки здійснюється шляхом покладання процесуальних обов'язків здійснювати позитивні дії, за невиконання яких застосовуються заходи процесуального примусу.

Процесуальний примус за формою реалізації є правозастосовною діяльністю, здійснення якої покладено на суди. Процесуальний закон, передбачаючи заходи примусу за протиправне невиконання

покладених обов'язків, за зловживання правами, за порушення порядку у залі судового засідання передбачає можливість суб'єкта визначати вектор поведінки. Закон не дозволяє суду застосовувати заходи процесуального примусу з приводів, які не передбачені законом, відсутній непередбачуваний розсуд при застосуванні права, що відповідає конституційному критерію формальної визначеності закону. Водночас широкий спектр дискреційних повноважень, що впливають із принципу суддівського керівництва процесом: самостійне вирішення різноманітних процесуальних питань пов'язаних з допуском у процес осіб, які беруть участь у справі і осіб, які сприяють здійсненню правосуддя; розумна інтелектуальна свобода в питаннях казуального тлумачення норми, застосування аналогії закону та права тощо, тобто повноваження, реалізація яких становить сутність правосуддя.

Застосування процесуального примусу ґрунтується на факті поведінки, що є невідповідною процесуальному порядку. Така поведінка може бути виражена у формі правопорушення, зловживання правом, навіть поведінці, формально це не є ні правопорушенням, ні зловживанням правом. За зловживання правами передбачено настання наслідків, визначених процесуальними кодексами та Кодексом адміністративного судочинства України. За порушення порядку здійснення судочинства (що охоплює порушення порядку у залі судового засідання, неповагу до суду) прямо передбачено застосування заходів процесуального примусу. Іноді в основі застосування заходів процесуального примусу лежить поведінка, яка не є ні правопорушенням, ні зловживанням правом.

Заходи процесуального примусу можуть бути закріплені в регулятивних і в охоронних нормах як у санкції, так у диспозиції норми.

Основною функцією регулятивної норми є регулювання поведінки учасників судочинства шляхом встановлення взаємних прав та обов'язків. Регулятивна норма, як і охоронна, регулює поведінку

учасників судочинства, але робить це через встановлення прав і обов'язків безвідносно до заходів захисту.

Мета регулятивної норми – регулювання суспільних відносин через наділення учасників відповідними правами та обов'язками. Зміст регулятивних норм складають приписи, в яких визначаються підстави набуття прав і обов'язків, їх реалізація. Регулятивна норма має диспозицію та гіпотезу. Охоронні норми закріплюють заходи примусу, застосування яких здійснюється за порушення заборон. У структурі охоронної норми можна виділити гіпотезу, диспозицію та санкцію. Охоронні норми захищають регулятивні від порушень.

Процедура застосування процесуального примусу регламентована законом. Процесуальний примус – здійснювана з метою охорони та регулювання процесуальних правовідносин у межах регламентованої законом процедури, правозастосовна державна діяльність, яка полягає в застосуванні закріплених у процесуальних нормах заходів впливу до осіб, що допускають поведінку, яка не відповідає процесуальному порядку.

Якщо говорити про класифікацію форм процесуального примусу, то в юридичній літературі представлені різні класифікації: превентивно-попереджувальні заходи (запобіжні заходи, заходи забезпечення процесу доказування, інші заходи); заходи захисту; заходи процесуальної відповідальності.

На нашу думку, структура форм процесуального примусу охоплює захист права, що об'єднує заходи захисту, заходи відповідальності, заходи безпеки, заходи забезпечення.

Під формою процесуального примусу розуміємо групи примусових заходів, об'єднаних спільною метою, підставами, правовими наслідками, які підлягають відокремленню та класифікації за різними підставами.

Л. Каленіченко під формою примусу розуміє реалізацію державного примусу, тому включає в це поняття підстави, умови, характер і процедуру засто-

сування. Такий стан речей пояснюється взаємозв'язками, які існують між цілим і частиною, родовим та видовим поняттям [6, с. 12].

Стосовно юридичної відповідальності за порушення порядку у залі судового засідання розглянемо співвідношення процесуального захисту та процесуальної відповідальності, оскільки однозначного погляду на зазначене співвідношення немає. Зазначені інститути мають загальні риси, що дозволяють об'єднати їх у межах інституту процесуального примусу, але є й відмінності, що дозволяють розмежовувати зазначені правові явища.

Процесуальний захист права є комплексом примусових заходів, що застосовуються у межах регулятивних і охоронних правовідносин, які мають на меті відновлення прав, компенсації збитку та покарання правопорушника. Заходи захисту здійснюються в інтересах потерпілого, заходи відповідальності виражаються в покаранні правопорушника, а заходи безпеки зводяться до попередження порушень, створення сприятливої обстановки для реалізації процесуальних прав учасників судочинства.

Заходами процесуальної відповідальності за вчинення правопорушення щодо порушення порядку у залі судового засідання є:

- обмеження виступу учасника судового розгляду або позбавлення учасника судового розгляду слова;
- попередження та видалення із залу судового засідання;
- штраф.

Доцільно зауважити, що за неповагу до суду, що мало місце у залі судового засідання, можливе застосування адміністративного арешту терміном до 15 діб [7].

Заходи процесуального захисту застосовуються незалежно від вини та застосовуються з волі учасника, наділеного законом правом або обов'язком на використання певного заходу захисту. Заходи процесуальної відповідальності застосовуються на підставі вчиненого правопорушення при повному складі елементів.

Суди не раз вказували, що процесуальне законодавство, регламентуючи судовий процес, поряд з правами учасників передбачає наявність у всіх присутніх у залі судового засідання осіб певних обов'язків, у тому числі обов'язку дотримуватися належного порядку, а на головуючого, розпорядження якого обов'язкові для всіх учасників процесу та громадян, присутніх у залі засідання суду, покладено повноваження з підтримки порядку. Накладення на учасника процесу або його представника, який порушує порядок у судовому засіданні, штрафу як один із заходів впливу на порушника, має на меті забезпечити порядок у разі, коли іншими засобами цього добитися неможливо. Порушення порядку несе застосування зазначених заходів впливу, виражається в діях, що заважають нормальному ходу судового розгляду, у протидії або ігноруванні розпоряджень головуючого, в небажанні дотримуватися регламенту засідання, в негідній, образливій для оточення поведінці, що свідчить про неповагу до суду.

Порушення порядку у залі судового засідання громадянами, які беруть участь у справі або присутні в судовому засіданні, вчинення дій, що свідчать про явну зневагу до суду, тягнуть відповідальність згідно із законодавством.

Заходи забезпечення спрямовані на запобігання небезпеки порушення прав, якщо до прийняття судом рішення у справі існує явна небезпека порушення прав, свобод і законних інтересів позивача або невизначеного кола осіб, якщо захист прав, свобод і законних інтересів позивача буде неможливе без вжиття таких заходів, суд може вжити заходів попереднього захисту.

Змістом заходів відповідальності є покладення додаткового обов'язку, в цьому проявляється особливість охоронних правовідносин, оскільки вони представляють нові права і обов'язки, яких раніше не існувало.

Наприклад, у разі порушення порядку в судовому засіданні особа повинна виконати додатковий обов'язок – покинути зал. У регулятивних правовідносинах, у

межах яких існують заходи захисту, додаткового обов'язку не виникає, оскільки застосування викликано тим, що не виконаний обов'язок, який існував у попередніх правовідносинах.

Заходи забезпечення застосовуються до вчинення правопорушення спрямованого на виконання заведеного порядку. У процесуальному праві якісний і кількісний характер додаткового обтяження не залежить від вини правопорушника, визначається, виходячи з інших критеріїв. Наприклад, накладення на учасника процесу або його представника, який порушує порядок у судовому засіданні штрафу, закріплено як крайній захід впливу. Для накладення необхідних конкретних дій, які можна розцінювати як порушення порядку в судовому засіданні, що свідчать про явну протидію суду, про стійке небажання дотримуватися порядку в судовому засіданні. Відмінністю заходів захисту, відповідальності та забезпечення є та обставина, що заходи захисту більше залежать від підстави, ніж заходи відповідальності.

Для заходів процесуальної відповідальності це не характерна особливість, усі заходи носять загальний характер і застосовуються при порушенні порядку в судовому засіданні, але прив'язка до конкретного правопорушення відсутня, що робить можливими заміну одного виду заходів на інший, дає можливість звільнити від залучення до процесуальної відповідальності. Щодо заходів захисту законодавством не передбачено звільнення і обставини, що їх виключають.

Інститут процесуальної відповідальності залежний від юридичної практики та правозастосовчого досвіду, що складається на її основі. Поряд з розвитком процесуального законодавства динамічно розвиваються підходи до накладання санкцій за його порушення, що проявляється в судовій практиці. Багато питань викликає правозастосовна практика з приводу кваліфікації правопорушення у формі порушення порядку у залі судових засідань і відповідальності за його вчинення, оскільки відсутність у нормах кваліфікуючих

ознак складів процесуальних правопорушень, таких як порушення порядку у залі судового засідання і визначення місця серед них зловживання правом, призводить до помилок у кваліфікації дій суб'єктів процесуальних відносин.

Правова основа залучення до відповідальності за порушення порядку у залі судових засідань доволі суперечлива. Процесуальні кодекси не розкривають поняття «порушення порядку у залі судових засідань», відсутній нормативно-правовий акт, який регламентує порядок видалення з залу судового засідання, не визначено роль Служби судової охорони у забезпеченні порядку у залі судового засідання.

О. Соловйова, розглядаючи питання неповаги до суду, що, на нашу думку, збігається з порушеннями порядку у залі судового засідання, зазначає, що закріплення таких положень буде цілком виправданим з огляду на норми міжнародного права. Адже сьогодні судова практика змушена йти попереду законодавства, яке не встигає змінюватися для задоволення потреб демократичної держави та необхідності забезпечувати кожній особі права на справедливий суд [8].

Порушення порядку у залі судового засідання є складне, багатоаспектне, динамічне явище. Рівень складності залежить від ряду факторів. Оскільки порушення порядку у залі судового засідання як явище може проявитися лише у взаємодії суду з учасниками судового процесу та громадянами, його неможливо розглядати ізольовано, як виключно внутрішньо судове явище, що обумовлює необхідність враховувати стан зовнішніх, відносно до суду суспільних процесів. Забезпечення порядку у залі судового засідання є завданням на всіх рівнях організації судової влади так, як охоплює положення Конвенції про захист прав і основоположних свобод щодо справедливого судового розгляду та доступу до правосуддя [9].

Висновки

Матеріальні правові відносини юридичної відповідальності за порушення порядку у залі судового засідання не можуть

розвинутися без нормального функціонування процесуальних відносин. Одночасно процесуальні відносини відповідальності спрямовані на нормальне функціонування інших процесуальних правовідносин.

Як одну з особливостей взаємозв'язків відповідальності за порушення порядку у залі судового засідання можна назвати те, що кількість видів правопорушень і видів процесуальної відповідальності не збігається, оскільки не за кожне правопорушення обов'язково настає процесуальна відповідальність. За порушення порядку судового засідання передбачена міра процесуальної відповідальності – видалення із залу судового засідання. Якщо порушення супроводжувалося образою учасників справи (судді, учасників процесу), то можливе додатково накладення заходів адміністративної відповідальності згідно зі ст. 185-3 КУпАП.

Координаційні зв'язки між окремими інститутами юридичної відповідальності простежуються, перш за все, у використанні загальних понять, термінів, однакових за правовою природою заходів юридичної відповідальності. Зміст законодавчих дефініцій у різних видів процесуальної відповідальності тотожний. Термін «порушення порядку в судовому засіданні» охоплює аналогічні дії в кримінальному, цивільному, господарському та адміністративному процесі. У всіх видах судочинства за дане діяння передбачені альтернативні заходи – видалення із залу судового засідання або штраф. Координаційні зв'язки простежуються в тому, що видові інститути юридичної відповідальності (в тому числі інститут процесуальної відповідальності за порушення порядку у залі судового засідання) реалізуються через схожі правові механізми.

Однак слід мати на увазі, що інститут процесуальної відповідальності так само, як і вся система права, схильний до процесів диференціації, спеціалізації та уніфікації. Тому цілком можливо, що з часом з'являться нові інститути процесуальної відповідальності за порушення порядку у залі судового засідання.

Література

1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII / *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

2. *Про затвердження Положення про Службу судової охорони*: Рішення Вищої ради правосуддя від 04.04.2019 № 1051/0/15-19. URL. <http://www.vgu.gov.ua/act/18007>.

3. *Про затвердження Правил пропуску осіб до будинків (приміщень) судів, органів та установ системи правосуддя й транспортних засобів на їх територію*: Рішення Ради суддів України від 22.11.2019 р. № 85. URL. <http://rsu.gov.ua/ua/documents?id=93&page=2&per-page=8>.

4. *Адміністративне право України. Академічний курс*: Підручник: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Редакційна колегія: В.Б. Авер'янов (голова). Київ: Видавництво «Юридична думка», 2004. 584 с.

5. Білокінь Р. Відповідальність за порушення порядку у залі судового засідання. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 1. С. 214-218.

6. Каленіченко Л. В. Характерні риси державно-правового примусу в змісті юридичної відповідальності. *Держава і регіони*. 2018. № 1. С. 11-16.

7. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X / *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984, додаток до № 51. Ст. 1122.

8. Соловьева О. Какие проблемы могут возникнуть с привлечением к ответственности за проявление неуважения к суду. Закон і бізнес. 28.12-10.01.2020. URL. https://zib.com.ua/ru/140717-kakie_problemi_mogut_vozniknut_s_privlecheniem_k_otvetstvenn.html.

9. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17.07.1997 № 475/97-ВР / *Відомості Верховної Ради України*. 1997.- № 40. Ст.263.

АНОТАЦІЯ

У статті розглядаються теоретичні аспекти інституту процесуальної відповідальності за порушення порядку у залі судового засідання. Визначаються координаційні, функціональні зв'язки між різними галузевими видами процесуальної відповідальності.

Досліджуються інститути адміністративно-процесуальної, господарсько-процесуальної, кримінально-процесуальної, цивільно-процесуальної відповідальності, визначаючи різні види взаємозв'язків, залежностей між структурними елементами процесуальної відповідальності. Зазначено, що у процесі реалізації норм інституту процесуальної відповідальності виникають матеріальні та процесуальні правові відносини. Інститут процесуальної відповідальності пов'язаний з правовідносинами на функціональному рівні як результат правового регулювання. За допомогою реалізації інституту процесуальної відповідальності за порушення порядку у залі судового засідання створюються умови для здійснення правосуддя.

У результаті проведеного дослідження робляться висновки про те, що судова практика є координуючою ланкою, яка зв'язує процесуальну форму з матеріальним правом.

Ключові слова: юридична відповідальність, інститут процесуальної відповідальності, порушення порядку, зал судового засідання, координаційні зв'язки, юридична практика.

SUMMARY

The article discusses the theoretical aspects of the institution of procedural responsibility for violation of order in the courtroom. The coordination, functional relations between various industry types of procedural responsibility are determined.

The institutes of administrative-procedural, economic-procedural, criminal-procedural, civil-procedural responsibility are investigated, identifying various types of relationships, dependencies between the structural elements of procedural responsibility. It is noted that in the process of implementing the norms of the institution of procedural responsibility, material and procedural legal relations arise. The institution of procedural responsibility is connected with legal relations at the functional level, as a result of legal regulation. With the help of the institution of procedural liability for violation of order in the courtroom, conditions are created for the administration of justice.

As a result of the study, conclusions are drawn that judicial practice is the coordinating link that connects the procedural form with substantive law.

Keywords: legal liability, institution of procedural responsibility, violation of order, courtroom, coordination relations, legal practice.